

ТВОРЧИСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ У ДИТЯЧИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ

Крізь роки і десятиліття ясніє ім'я Лесі Українки – однієї з найвидатніших постатей української літератури, чий твори стали золотим надбанням національного письменства. Художня палітра творчості поетеси дозволяє щоразу більше заглиблюватись у її мистецький світ. Захоплюють щирістю, мужністю та стійкістю поезії, оповідання та поеми. Проте чи не найбільш натхненними є твори, написані для дітей. У них поетеса змальовує красу рідної природи та допитливу дитвору. Кожне її слово – бадьоре і оптимістичне, воно будить думку, закликає долати труднощі. Окрім того, майстерне використання виражальних засобів рідної мови, притаманне творчому стилю письменниці, формує мовні смаки маленьких українців, стимулює інтерес до читання.

За життя видатної поетеси її твори неодноразово друкувалися окремими збірками. Та найбільша кількість першодруків Лесі Українки належала часописам, зокрема дитячим періодичним виданням. Найтісніше авторка співпрацювала із такими журналами, як: "Перший вінок", "Дзвінок", "Ілюстрована бібліотека для молодіжі, міщан і селян" та "Молода Україна".

Початком друку творів Лесі Українки для дітей у періодиці слід вважати появу поезії *"На зеленому горбочку..."* в українському літературно-художньому альманасі **"Перший вінок"** у Львові 1887 року (С. 176-177) [5: 403]. Часопис видавав твори українських письменниць для широкого загалу.

Це ж видання запропонувало на розгляд читачів й інші твори поетеси: *"Русалка"* (1887 р., С. 56-68), *"Любка"* (1887 р. С. 176) та *"Літо краснеє минуло..."* під заголовком *"Поле"* (1887 р., С. 230-231) [5: 403].

Найбільше поезій Лесі Українки, призначених для маленьких читачів, було розміщено на сторінках видання **"Дзвінок"**. Журнал розпочав свій шлях із 1890 року і протягом чверті століття радував дітей. За свідченням В. Лучука, "Дзвінок"

був єдиним дитячим часописом на всю Україну, на ту частину, що належала Російській Імперії, і на ту, що була під Австро-Угорщиною [1: 287]. Видання було започатковане відомим педагогом і автором великої етнографічної праці "Гуцульщина" В. Шухевичем і проіснувало до 1914 року, тобто, до початку Першої світової війни. "Дзвінок" виходив двічі на місяць. А з 1907 року випускався з "Додатком для малих читачів" [4: 26].

"Дзвінок" став виданням, що несло культуру і просвіту дітям. Змістовні випуски, різноманітність жанрів, доступна форма викладу, естетичне оформлення журналу здобули йому визнання і популярність серед дітей і дорослих" [7: 123-124]. У журналі друкувалися майже всі тогочасні письменники, твори яких стали цінним надбанням дитячої української літератури. Співробітництво видатних українських літераторів із редакцією часопису впродовж 25 років, безперечно, позитивно вплинуло на змістовий рівень видання і, як наслідок, на виховання свідомого та активного молодого покоління нації, сповненого любові та поваги до рідної мови.

Плануючи написати щось до "Дзвінка", поетеса повідомила брата Михайла про свої наміри, надіславши поетичного листа "Михайлику мій любий!", датованого "котрогось там марта у 90-й рік" [6: 56]. У подальшому "Дзвінок" став першодруком багатьох її праць.

Вперше твір Лесі Українки з'явився у цьому виданні в 1890 році. Ним стало оповідання *"Метелик"* (1890 р., № 14, С. 106), написане Лесею у 1889 році.

Поезія *"Мамо, іде вже зима..."* побачила світ на сторінках журналу в № 22 за 1890 р. (С. 169) [5: 404].

А 1891 рік був відзначений появою декількох творів Лесі Українки у часописі. З'явилися друком вірш *"Вишеньки"* (*"Поблискують черешеньки в листі зелененькім..."*) (1891, № 14, С. 115) [5: 414] та оповідання *"Біда навчить"* (1891р., № 23, С. 186-187).

Доля поеми Лесі Українки *"Роберт Брюс, король шотландський"* вирішилася під час її листування з М. Драгомановим. Поетеса надіслала твір на розсуд дядькові: "Робіть з нею, що хочете, по її заслuzі – чи в "Дзвінок" посилайте, чи до кошика кидайте. Тільки, прошу, напишіть, яка їй від Вас резолюція вийде, бо все-таки "за

своєю дитиною серце болить" [6: 113]. І хоча М. Драгоманов оцінив легенду як недитячу, проте юні читачі змогли ознайомитись із нею у номерах видання за 1894 рік (№ 11, С. 234 – 239; № 12-13, С. 271 – 275).

У наступні роки у "Дзвінку" з'являються ще деякі поезії Лесі Українки:

- *"На зеленому горбочку"* (1898 р., № 17-18, С. 277);
- *"Надія"* (1898 р., № 20, С. 315);
- *"До руської дитини"* (1900 р., № 16, С. 251).

Не полишала надсилати твори до часопису поетеса і з початком ХХ століття. У 1905 році у тому ж таки дитячому періодичному виданні друкується вірш *"І все-таки до тебе думка лине..."* під заголовком *"Із чужини"* (1905 р., № 18, С. 281).

У 1910 та 1912 роках у "Дзвінку" виходить ще по одній поезії Лесі Українки: *"Діточе віче"* (1910 р., № 3-4, С. 34-35) та вірш на роковини Шевченка *"Колись нашу рідну хату..."* (1912 р., № 13, С. 201) [6: 456, 484].

Співпраця Лесі Українки із "Дзвінком" не обмежувалася друком творів, поетеса брала активну участь і в підготовці номерів часопису. Листування з М. Коцюбинським дає змогу зрозуміти, що процес підготовки номерів "Дзвінка" відбувався не тільки у Львові. *"Товариство педагогічне у Львові згодилося на те, щоб українські твори Дзвінка редагувались у Києві і щоб до Львова посилалися звіди вже зовсім упорядковані числа... Ми одважились прийняти на себе редагування українських творів, галицькі, як і перше, будуть у Львові редагуватись... Одним з розділів нашої діяльності і буде редагування Дзвінка"* [2: 168]. Окрім того, Леся Українка пропонувала Олені Пчілці долучитися до формування номерів періодичного видання: *"Ах, як би я хотіла, щоб "Дзвінок" став у наших руках кращим і цікавішим, ніж він був в останніх часах"* [6: 120]. Проте не вдалося здійснити прагнення піднести рівень часопису, оновити його зміст. Редактор журналу В. Шухевич сприймав внесення змін до матеріалів як особисту образу.

Звернемо увагу й на інші періодичні видання для дітей, у яких друкувалися твори Лесі Українки. У 1885-1894 рр. у Чернівцях виходив друком український журнал **"Ілюстрована бібліотека для молодіжі, міщан і селян"**. Він носив проукраїнський характер і видавався громадською культурно-освітньою

організацією "Руська Бесіда" за редакцією визначного педагога, дитячого письменника і політичного діяча Омеляна Поповича. Леся Українка стала не тільки дописувачем, а й співробітником видання, про що свідчить її лист до М. Косача від 18.05.1890 р., у якому вона, зокрема, писала: "*...Я тепер сотрудник "Бук[овини] ", "Бібліотеки для молодіжі..."*" [6: 54].

Серед творів письменниці редакцією журналу на розгляд читачів було запропоновано поезію "*Поле*", передруковану з альманаху "Перший вінок" (1890 р, № 2, С. 17), вірші "*Веснянка*" (1890 р., № 4) та "*Тішся, дитино, поки ще маленька...*" (1891 р., № 3, С. 33) під заголовком "*До руської дитини*" [6: 55, 76]. У часописі вперше побачила світ казка Лесі Українки "*Лелія*" (1891 р., № 2, С. 18 – 23; № 3, стор. 34 – 40).

Першим і єдиним українським дитячим виданням на українських землях у складі Російської Імперії був журнал "**Молода Україна**" – щомісячний додаток до часопису "Рідний край". Він видавався у Києві в 1906 р. та 1908-1912 рр. [8: 45]. Видавцем і редактором була мати Лесі Українки – Олена Пчілка. Загалом вийшло 64 номери журналу [3].

У виданні друкувалися твори багатьох українських письменників, зокрема Лесині. На сторінках часопису надруковано її "*Казку про Оха-чародія*" (1912 р., № 4., С. 16-19). В автографі твір називався "*Казка про Оха-чудотвора*". Також внесені були певні правки, як от в чорновому варіанті закреслено 18 строфу:

"В нас і те, і друге вільно, –
скаже ввічливо пан Ох.
Стережись тоді вже пильно,
щоб не вийшло з тебе двох" [5: 428].

Отже, такою була ситуація щодо видання творів Лесі Українки в дитячих часописах за життя поетеси. Проте все кардинально змінилося після 1913 року.

У радянський та пострадянський періоди в Україні, попри значне зростання кількості періодичних видань для дітей, твори Лесі Українки друкуються досить обмежено. Лише окремі номери "Барвінка", "Пізнайка" та "Малютка" містять надбання поетеси. Друк творів сучасних українських письменників кількісно

переважає видання класиків минувшини. Виховання (у тому числі мовне) юних передплатників відбувається здебільшого на матеріалі новітньої літератури, не завжди високомистецької. На нашу думку, варто відновити традицію ознайомлення дітей із найкращими творами письменників минулих століть, адже саме вони є джерелом моральності та духовності, зразком високої майстерності володіння словом.

Тут слід віддати належне шкільним підручникам з української мови для початкових класів, автори яких приділили належну увагу творам Лесі Українки. У процесі аналізу посібників для учнів 1-4 класів виявлено, що надбання поетеси містяться в усіх навчальних матеріалах, за винятком "Читанки" (І та II частини) О.Я. Савченко для 3 класу. Творчість Лесі Українки представлена досить різноманітно: підручники містять поезії, оповідання та статті про життя та художній здобуток видатної поетеси.

Таким чином, ми визначили, що у поширенні творів Лесі Українки дитяча періодична преса XIX – XX ст. посідала значне місце. Вона була носієм культури та освіти серед населення. Долучаючись до мистецтва слова, читачі осмислювали творчий світ видатної поетеси, осягали її душевні прагнення. Так виховувалися справжні сподвижники щирого українського слова та духу.

Список використаної літератури:

1. Дзвінок з минулого: Вірші, оповідання, казки, байки, загадки, приповідки: Для мол. та серед. шк. в. / Упоряд., заг. ред., післям. та приміт. В.І. Лучука; Передм. Я.П. Гояна; . – К.: Веселка, 1991. – 303 с.
2. Зеров М. Листи Л. Українки до Михайла Коцюбинського // Україна. – 1924. – Кн. 1-2. – С. 168.
3. Зовнішня історія української мови. "Молода Україна" – назва українських журналів і часописів [Електронний ресурс] – http://pravopys.vlada.kiev.ua/mova/drukar/Dovidn/Moloda_ukraina.htm.
4. Корнеєва Г. Друкована українська книга та преса для дітей у Галичині (кін. XIX – I пол. XX ст.) // Бібл. вісн. – 1999. – №2. – С. 25 – 28.
5. Леся Українка. Зібрання творів у дванадцяти томах. – Т.1. Поезії. – К.: Наукова думка, 1975. – 448 с.
6. Мороз М.О. Літопис життя та творчості Лесі Українки. – К.: Наукова думка, 1992. – 632 с.
7. Передирій В. А. Становлення української періодики для дітей: (на матеріалах журналу "Дзвінок", 1890–1914 рр.) // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника, НДЦ періодики; За ред. М. М. Романюка.— Львів, 1996.— Вип. 3/4.— С. 117-125.
8. Українська дитяча література / За ред. Кіліченко Л.М. – К.: Вища школа, 1984. – 216 с.